

УДК 338.46
JEL H30
DOI 10.33244/2617-5940.1.2021.141-155

Лекарь С.І., Прокопенко І.А.

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ НА ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

У статті аналізується роль та значення громадської думки в ретроспективі відносин між державною владою і суспільством в сфері оподаткування. Розглянуто принципи взаємодії державної влади з громадськістю, проаналізовано взаємодію Державної податкової служби України з громадськістю тв. виявлено реальний вплив громадської думки на підвищення ефективності податкової політики в Україні і визначено основні напрями співпраці податкових органів із суспільством через комунікацію.

Ключові слова : громадська думка, громадські об'єднання, податкова політика, оподаткування, Державна податкова служба України, податкова культура, податкова грамотність.

Лекарь С.И., Прокопенко И.А.

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ НА ПОЛИТИКУ ГОСУДАРСТВА В СФЕРЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ

В статье анализируется роль и значение общественного мнения в ретроспективе отношений между государственной властью и обществом в сфере налогообложения. Рассмотрены принципы взаимодействия государственной власти с общественностью, проанализировано взаимодействие Государственной налоговой службы Украины с общественностью и выявлено реальное влияние общественного мнения на повышение эффективности налоговой политики в Украине, определены основные направления сотрудничества налоговых органов с общественностью посредством коммуникации.

Ключевые слова: общественное мнение, общественные объединения, налоговая политика, налогообложение, Государственная налоговая служба Украины, налоговая культура, налоговая грамотность.

Lekar S.I., Prokopenko I.A.

PUBLIC OPINION IN RETROSPECTIVE OF STATE-SOCIETY RELATIONS IN TAXATION

The article analyzes the role and significance of public opinion in retrospect of relations between state power and society in the field of taxation. The principles of interaction of state power with the public are considered, the interaction of the State Tax Service of Ukraine with the public is analyzed, the real influence of public opinion on improving the efficiency of tax policy in Ukraine is revealed, the main directions of cooperation of tax authorities with the public through communication are determined.

Keywords: public opinion, public associations, tax policy, taxation, State Tax Service of Ukraine, tax culture, tax literacy.

Актуальність теми дослідження. Одним із важливих елементів впливу на діяльність влади, як на прийняття законодавчих рішень, так і на її функціонування, є громадська думка. Державна влада зі свого боку також може використовувати різні способи забезпечення впливу на суспільство, дбаючи про задоволення суспільних інтересів. Правильне поєднання інтересів держави та інтересів громадян – це запорука добробуту країни та сталого економічного розвитку. Громадська думка в демократичному суспільстві завжди відігравала важливу роль, а ступінь її вивчення та врахування вказує на рівень демократичності суспільства, а також на ефективність урядових реформ. Громадська думка має вирішальне значення у різних сферах суспільного життя, політичній, економічній діяльності, соціальному управлінні, а також в процесах оподаткування.

Постановка проблеми. Політика держави у сфері оподаткування зачіпає інтереси всіх без винятку громадян. Саме податки в усі часи були необхідною складовою економічних відносин у суспільстві. Розвиток, зміна форм устрою держави, її політика супроводжуються, насамперед вдосконаленням системи податків, оскільки вони виступають формою плати суспільства за виконання державою своїх функцій. Питання вдосконалення оподаткування перебувають в центрі уваги громадської думки постійно. Проблема поєднання інтересів платників податків та державної влади завжди була та залишається пріоритетним напрямком податкової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проблемні аспекти податкової політики досліджували такі науковці, як : Бюкенен Д., Віксель К., Кейнс Дж., Рікардо Д., Сміт А., Самуельсон П., Андрущенко В., Вишневський В., Варналій З., Тарангул Л., Соколовська А. та інші. Проте, незважаючи на доволі значний доробок науковців у сфері оподаткування, вітчизняні дослідники не приділяють належної уваги комплексному висвітленню місця і ролі громадської участі у виробленні та впровадженні державної податкової політики в Україні. Віддаючи належне напрацюванням вчених, слід відзначити, що вплив громадської думки на процеси оподаткування в ретроспективі відносин між державною владою і суспільством ще не знайшли належного розкриття та дослідження.

Мета статті. Метою статті є аналіз взаємодії Державної податкової служби України (далі – ДПС) з громадськістю, з'ясування значення громадської думки в ретроспективі і в ролі фундаменту відносин між державною владою і суспільством в сфері оподаткування та визначення напрямків підвищення ефективності податкової політики в контексті зміцнення податкової культури та дисципліни через комунікацію.

Викладення основного матеріалу. Громадська думка – форма масової свідомості, в якій явно або таємно виявляється ставлення різних груп людей, які являють собою сукупність багатьох індивідуальних думок, подій і

процесів реального життя, що впливають на їхні інтереси і потреби. Громадська думка виражається публічно і впливає (більшою чи меншою мірою) на функціонування суспільства, на погляди, поведінку і дії окремих членів відповідної спільноти [12, с.102]. Слід визнати, що громадська думка може істотно змінити форму політики. Вона може бути джерелом натхнення до змін в політиці і примусити її до прогресу [14]. Громадська думка відіграє важливу роль, насамперед, у політичному виборі, адже тут вона виконує функцію «голосу народу», в залежності від якого знаходяться інтереси громадян. Від того, якою мірою і кого вона підтримує, – буде залежати соціальне життя держави та її політичні дії. Необхідно також звернути увагу на такий аспект проблеми громадської думки, як можливість маніпуляцій політиками за допомогою засобів масової інформації [15].

Найбільш поширеним і широкодоступним каналом зв'язку між владою та суспільством, є, насамперед, мас-медіа, – сукупність сучасних каналів комунікації (преса, телебачення, радіо, кіно, фільм, Інтернет тощо), за допомогою яких інформація поширюється в суспільстві. Формуючи громадську думку, засоби масової інформації (далі – ЗМІ), з одного боку, акумулюють досвід і волю мільйонів людей, а з іншого – впливають не тільки на свідомість, але і на групові дії людей. Процес комунікації, з одного боку, передає знання суспільству, а з іншого – поширює інформацію, яка відповідає вимогам широкої аудиторії. Через ЗМІ влада намагається представити всі позитивні відомості про свою діяльність, чим у деякому сенсі, займаються і журналісти. Останні, однак, повинні мати на увазі, що очікують від них їхні читачі та глядачі. Тому досить часто в ЗМІ разом із позитивними публікуються також негативні сторони діяльності влади, – це інформація, що для цільової аудиторії здається набагато цікавішою.

Варто звернути увагу на принципи, якими повинна керуватись влада під час своєї комунікації з громадянами, насамперед ті, які відповідають за встановлення податків та зборів. Можна перерахувати правила, які діють на рівні «влада – мас-медіа», а саме :

- довіра (жодна інформаційна діяльність неможлива без довіри);
- контекст (надана інформація повинна відповідати реаліям навколишнього середовища);
- зміст (повідомлення повинно мати сенс для аудиторії і збігатися з системою цінностей такої аудиторії);
- яскравість (зв'язок повинен бути зрозумілий і найбільш доступним для отримувача);
- безперервність і цілісність (це означає, що певні повідомлення вимагають їх повторення);
- канали (потрібно використовувати вже існуючі канали інформування, які отримувачі знають і поважають).

Одним із способів формування іміджу державних органів є соціальна реклама. Метою такої «реклами для податкових органів є позитивна зміна ставлення суспільства до його конституційних обов'язків в податковій сфері, а саме : добросовісна сплата податків (як юридичними, так і фізичними особами), формування податкової культури та позитивного іміджу податкової служби» [13]. Загальновідомо, що імідж Державної податкової служби України (далі – ДПС) не є позитивним. Саме тому формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві визначено одним із ключових напрямків «Стратегічних цілей діяльності ДПС до 2022 року» [11].

Для виявлення взаємозв'язку між діяльністю держави в сфері оподаткування та громадськістю необхідно з'ясувати принципи утворення і та правові засади діяльності громадських об'єднань України та проаналізувати співпрацю ДПС із громадськістю та визначити, як на практиці здійснюється безпосередній вплив громадян на процеси оподаткування в Україні.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про громадські об'єднання» (далі – Закон) під громадськими об'єднаннями розуміють «добровільні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, що призначаються

з метою реалізації та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» [8]. Згідно із Законом, існує два види громадських об'єднань : громадська організація або громадська спілка. Громадська організація – це «об'єднання, засновниками та членами якого є фізичні особи», а «громадська спілка – об'єднання, засновниками якого є юридичні особи» [8].

Таблиця 1

Взаємодія з громадськістю ДПС та результати публічного обговорення проектів нормативно-правових актів у сфері оподаткування (протягом 2015–2020 рр.)

Дата оприлюднення результатів громадського обговорення	Назва нормативного-правового акту, представленого для публічного громадського обговорення	Кількість громадських організацій, що брали участь в публічному обговоренні	Кількість громадян, які брали участь в публічному обговоренні законопроекту	Заперечення та/або пропозиції	Взяті до уваги заперечення та /або пропозиції
1	2	3	4	5	6
10.04.2015	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження Змін до Порядку обліку платників податків і зборів»	0	0	0	0
10.04.2015	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження Змін до положення про реєстрацію платників податку на додану вартість»	0	0	0	0
06.08.2015	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження порядку подання повідомлень про відкриття/закриття рахунків платників податків у банках та інших фінансових установах до контролюючих органів»	1	0	1	1
03.09.2015	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження Положення про форму та зміст розрахункових документів, Порядку подання звітності, пов'язаної з використанням книг обліку розрахункових операцій (розрахункових книжок)»	1	0	2	1

17.10.2016	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про внесення змін до порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних»	9	1	9	0
15.12.2016	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження змін до Порядку обліку платників податків і зборів та Положення про реєстрацію платників податку»	0	0	0	0
22.12.2016	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про внесення змін до форм податкових декларацій з плати за землю»	1	0	2	0
04.04.2017	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про внесення змін до правил ведення єдиного реєстру податкових накладних»	0	0	0	0
05.04.2017	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження змін до деяких законів МФУ»	14	3	0	0
19.04.2017	Суспільна дискусія про Закон «Про внесення змін до постанови КМУ від 13.07.2016 року. № 440»	1	0	1 1	0
07.04.2014	Звіт про результати публічного обговорення проекту Закону «Про затвердження податкової декларації з податку на прибуток підприємства»	2	0	1 4	5
26.04.2017	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Порядку застосування норм пунктів 102.6 – 102.7 статті 102 ПКУ»	0	0	0	0
03.04.2018	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту акта проекту наказу МФУ «Про затвердження Змін до Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне забезпечення»	0	0	0	0
12.07.2018	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Порядку організації роботи та взаємодії між структурними підрозділами органів ДПС при складенні, поданні та опрацюванні запитів на отримання публічної інформації та Форми для подання запиту на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів ДПС»	0	0	0	0
01.08.2018	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про внесення змін до наказу МФУ від 31 грудня 2015 року № 1307», який врегулює питання щодо реєстрації платниками ПДВ в Єдиному реєстрі податкових накладних «зайво» складених податкових накладних	5	7	2 6	1
31.10.2018	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту постанови КМУ «Про внесення змін до пункту 3 Порядку зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних»		1	0	
26.03.2019	Звіт про результати консультацій з громадськістю щодо проекту Методичних рекомендацій з питань організації роботи із викривачами в ДФС України та процедур їх захисту	0	0	0	0
26.03.2019	Звіт про результати консультацій з громадськістю щодо проекту Порядку організації роботи спрямованої на запобігання та виявлення корупції у ДФС України				
26.03.2019	Звіт про результати консультацій з громадськістю щодо проекту Правил етичної поведінки в ДФС України				
18.04.	Звіт про результати проведення публічного громадського				

2019	обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Порядку використання в органах доходів і зборів дозвільних документів Державної служби експортного контролю України»				
22.04.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту акта проекту наказу МФУ «Про внесення змін до Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків»				
02.05.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту постанови КМУ «Про внесення змін до постанови КМУ від 21 лютого 2018 року № 117»	1	2	5	0
07.06.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про внесення змін до Порядку подання повідомлень про відкриття/закриття рахунків платників податків у банках та інших фінансових установах до контролюючих органів»				
04.10.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Змін до Порядку обліку платників податків і зборів»	1	1	7	1
04.10.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Змін до Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»				
04.10.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту наказу МФУ «Про затвердження Змін до Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість»		1	1	0
07.12.2019	Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту постанови КМУ «Про затвердження Порядку реалізації товарів на митних аукціонах, редукуваннях та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов КМУ»				
07.10.2020	Звіт про публічне обговорення з громадськістю проекту Антикорупційної програми ДПС на 2020–2021 роки				

Необхідно звернути увагу на статті 21 і 22 розділу III Закону, де йдеться про принципи діяльності об'єднань громадян у сфері встановлення законів і взаємодії із державними органами в цьому питанні. Встановлено, що громадські організації можуть брати участь у підготовці законопроектів, давати свої рекомендації та можуть виступати в якості консультантів. Зазначені дві статті досить важливі, тому що Верховна Рада України, а також ДПС зобов'язані перед прийняттям рішення щодо встановлення нових податків чи зборів або внесення змін до чинного законодавства : отримати згоду або незгоду; рекомендації або заперечення з боку громадськості, що передбачено Законом. Проте в реальності окреслені права та засади взаємодії громадських об'єднань з органами державної влади та відповідно врахування

громадської думки у розробленні проектів нормативно-правових актів, насамперед в сфері оподаткування, не забезпечуються повною мірою. Доказом цього є представлена нижче статистична інформація ДПС щодо окремих звітів про результати публічного обговорення проектів Законів в сфері оподаткування протягом 2015 – 2020 р.р. [3].

Дані таблиці вказують на недостатню практику взаємодії між громадською думкою та податковими органами. Як видно з інформації, розміщеної на офіційному сайті ДПС, публічні слухання з питань змін та доповнень до чинного законодавства про податки та збори існують, хоча ефективність останніх є незадовільною. Адже більшість даних, зазначених у звітах, показує, що учасників громадської думки або не було зовсім, або лише поодинокі пропозиції чи зауваження, та й ті або були відхилені, або враховані частково.

На наш погляд, це одна із найважливіших помилок у роботі податкових органів, оскільки для визначення будь-яких змін в сфері оподаткування, обов'язково необхідні консультації та дискусії із громадською думкою в якості представників славнозвісного «голосу народу». Таким чином, налагодження більш плідного взаємозв'язку податкових органів із громадськістю в сфері обговорення майбутніх змін та доповнень до чинного податкового законодавства слід віднести до одного із елементів політики держави у сфері оподаткування, які потребують змін і можливого покращення.

Варто зазначити, що є, крім негативних, окремі ознаки ефективної діяльності суспільства щодо встановлення податків чи зборів та внесення змін до них в Україні. Прикладом такої взаємодії між громадською думкою та урядом у питанні визначення податків можуть бути події, які відбулись у березні 2014 року та були пов'язані з фінансовою допомогою з боку українського народу армії. Так, в 2014 році, в ЗМІ з'явилась інформація, яка спонукала громадян до необхідності відправлення 5-ти гривень через SMS на вказаний номер операторів мобільного зв'язку «Київстар» та «МТС». Ці

гроші були направлені в подальшому на підтримку української армії, що брала участь а АТО та на їх потреби. Дані кошти отримувало Міністерство Оборони України, а банком-реципієнтом була Державна казначейська служба України. Також було подано два рахунки у банку для матеріально-технічної підтримки та медичного забезпечення українській армії. Громадяни України, у зв'язку із поганим фінансовим становищем держави, намагалися допомогти у такий соціальний спосіб українській армії [7]. За неповний місяць було зібрано за допомогою таких «СМС», близько 17 мільйонів гривень (згідно підрахунків мобільних операторів «Київстар» і «МТС»). Тож результат такого успішного збирання зазначених коштів спонукав уряд запровадити з 1 січня 2015 р. військовий збір у розмірі 1,5 % від заробітної плати українців на потреби армії. Депутат Соболев С. назвав його «податок на встановлення миру в країні» [2]. Отже, можна зробити висновок, що після ефективно проведеної політики щодо заохочення громадян України підтримувати армію для забезпечення її потреб, та у зв'язку з постійним дефіцитом фінансів у державному бюджеті, було прийнято рішення про запровадження нового податкового збору в Україні.

Однак, варто зауважити, що відсутність взаємодії державних органів з громадською думкою, та не взяття до уваги інтересів громадян викликає й інші події, - коли громадяни самі змінюють податкову політику держави, але в більш радикальний спосіб. Прикладом такої діяльності є так званий «Податковий майдан» [6]. Мова йде про масові маніфестації і протести в Україні проти ухвалення Верховною радою України проекту нового Податкового кодексу. Ці події відбувались в листопаді та грудні 2010 року. Проходили вони у найбільших містах України. Масові маніфестації відбувались на майдані Незалежності у Києві [1]. Невдоволення було пов'язано із прийняттям нових правил щодо спрощеної системи оподаткування, які були на той час для підприємців досить суттєвим податковим навантаженням. В результаті такого протистояння Уряд відтермінував прийняття нових правил оподаткування за спрощеною

системою на 2 роки для того, щоб удосконалити та врахувати вимоги підприємців [4]. Отже, під впливом громадської думки вдалося змінити процес оподаткування та державної податкової політики.

В даний час громадськість займає дещо пасивну позицію, так як переважна більшість українців не вірить в успішність реформ Уряду, про що свідчать дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова. На думку громадян, «головними проблемами, що найбільше заважають розвитку України, є : корупція (69 %); війна на Донбасі (69%), засилля олігархів в економіці (31 %), відсутність професіоналів у владі (25 %); міграція, виїзд працездатного населення з країни (25 %)» [10].

За результатами опитування громадяни поставили на 7 місце необхідність реформування податкової системи. Проте близько 40 % українців стверджують, що не знають, скільки вони сплачують податків. Такими є дані дослідження рівня податкової грамотності населення, проведеного Українським товариством економічних свобод (УТЕС) спільно з міжнародним дослідницьким агентством IFAK [5]. Переважна більшість громадян не володіє інформацією, скільки податків вони сплачують до бюджету із своїх доходів та як вони потім розподіляються. В свою чергу підприємці скаржаться, що податкова політика є не прогнозованою адмініструванням податків та зборів є неефективним.

Необхідно також звернути увагу на те, що наприкінці 2020 року також відбулись протести щодо нововведень в сфері оподаткування. Так, 28 жовтня 2020 р. «більше 25 тисяч громадян підписали і передали на розгляд ВР України Петицію про «Захист спрощеної системи оподаткування, шляхом термінового розгляду та прийняття проекту Закону № 3853-1 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження щорічного підвищення граничних обсягів доходів для застосування спрощеної системи оподаткування, відновлення права платників єдиного податку не застосовувати реєстратори

розрахункових операцій, а також скасування корупційного механізму кеш-бек» [9]. І, як результат таких радикальних заходів – 01.12.2020 р. ВРУ прийняла законопроект № 4439-д, яким відстрочила на один рік введення РРО та посилену відповідальність. Проте думки щодо зазначених вище протестів підприємців різні. Окремі політики та економісти вважають, що протестувальники висувають вимоги, які будуть сприяти ухиленню від сплати податків. Все це вказує на те, що довіра суспільства до держави і відповідно податкова мораль та податкова культура є досить на низькому рівні. З боку державних структур податкова культура вимірюється досконалістю системи податків, повнотою законодавства, компетентною і безкорисливою діяльністю податкових органів. Рівень податкової моралі платників виражає їхня внутрішня етично мотивована готовність платити податки на основі чинного законодавства а також почуття свідомості та громадянського обов'язку.

Отже, можна констатувати, що для підвищення рівня податкової культури у населення та підвищення репутації податкових органів, необхідно здійснювати аналіз громадської думки та забезпечити постійний діалог з бізнесом щодо удосконалення адміністрування податків та зборів.

Таким чином, з'ясувавши теоретичні засади функціонування громадської думки в політичному житті держави в сфері оподаткування, необхідно зробити наступні висновки.

Висновки. В Україні є всі умови для впливу громадськості на ефективну діяльність держави в сфері оподаткування. Так, крім закріпленого в ст. 67 Конституції України зобов'язання сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, громадяни та громадські об'єднання мають право брати участь в громадських обговореннях проектів нормативно-правових актів з питань встановлення податків та зборів та внесення змін до них. Проте останнє повною мірою не використовується. Аналіз статистичних даних щодо співпраці ДПС із громадськістю в публічних дебатах щодо обговорення податкових нововведень свідчить про

те, що така взаємодія майже відсутня. Першочерговим завданням державної влади є сприяння зростанню рівня податкової культури громадян, грамотності та дисципліни, а також сприяння прогнозованості податкової політики.

В той же час, запровадження військового збору та реформування спрощеної системи оподаткування під впливом «Податкового Майдану» вказують на можливість реального впливу громадської думки на підвищення ефективності податкової політики в країні.

Ефективна та плідна взаємодія органів державної влади з громадськістю дуже важлива, оскільки відсутність такої взаємодії призводить до незадоволення громадськості та її відкритого обурення і навіть до агресивних дій проти державної влади.

Перспективи подальших наукових розвідок ми бачимо у визначенні способів та напрямків поширення податкової культури та податкової грамотності серед громадськості, що буде фундаментом взаємовигідних відносин між державною владою і суспільством в сфері оподаткування та буде сприяти удосконаленню економічних відносин між державою, з одного боку, та бізнесом і населенням, з іншого а також зміцненню податкової культури та дисципліни.

Список використаних джерел

1. Анастасія Зануда. «Податковий» майдан : рік потому. «BBC Україна». URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/business/2011/11/111122>.
2. В Україні запроваджено військовий збір в розмірі 1,5 % від заробітної плати. «ДЕБЕТ-КРЕДИТ, бухгалтерські новини». URL: <https://news.dtki.ua/>.
3. Звіти про публічне громадське обговорення. ДПС України. Взаємодія з громадськістю. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/dpa-i-gromadskist/>.
4. Новий майдан : підприємці проти Податкового кодексу. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/>.
5. Податки : скільки днів на рік ви працюєте на державу. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/8/630870/>.
6. Податковий майдан. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Помочь украинской армии можно, отправив SMS за 5 грн. «Gazeta.ua» 2014. URL: <https://gazeta.ua/ru/articles/economics/>.

8. Про громадські об'єднання Верховна Рада України; Закон від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
9. Рада відклала введення касових апаратів для ФОПів. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/01>.
10. Реформи в Україні : Громадська думка населення. URL: <https://dif.org.ua/article/>.
11. Стратегічні цілі діяльності ДПС України до 2022. Наказ ДПС України від 10.12.2019 № 205 із змінами. URL: <https://tax.gov.ua>.
12. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : *Словник*. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.
13. Яцик Т. П. Принципи взаємодії органів Державної податкової служби України із засобами масової інформації / Т. П. Яцик // *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. – 2012. – № 4. – С. 198-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2012_4_30.
14. Opinia publiczna a polityka – opracowanie. URL : <http://wypracowania24.pl/wos/2119/opinia-publiczna-a-polityka?strona=2>.
15. Opinia publiczna. URL: http://www.cenzuraobywatelska.pl/Opinia_publiczna.html.

References

1. Anastasiya Zanuda . «Podatkoviy» maydan : rik potomu . «BBC Ukraїna». URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/business/2011/11/111122>.
2. V Ukraine zaproyektirovan viys 'kiy zpír v rozmírí 1,5 % víd zarobitnoĩ plati . «DEBET-KREDIT, bukhgalters'ki novini». URL: <https://news.dtkk.ua/>.
3. Zvíti pro publíchné gromads 'ke obgovorennya . DPS Ukraїni . Vzaêmodiya z gromads'kístyu. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/dpa-i-gromadskist/>.
4. Noviy maydan: pídpríêmtsí proti Podatkovogo kodeksa. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/>.
5. Podatki: skíl'ki dnív na rík ví pratsyuête na derzhavu. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/8/630870/>.
6. Podatkoviy maydan. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Pomoch' ukrainskoy armii mozjno, otpraviv SMS za 5 grn. «Gazeta.ua» 2014. URL: <https://gazeta.ua/ru/articles/economics/>.
8. Pro gromads 'ki ob 'dnannya Verkhovna Rada Ukraїni ; Zakon víd 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
9. Rada vídklala vvedeniya kasovikh aparatov dlya FOPív. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/01>.
10. Reformi v Ukraїní : Gromads'ka dumka naseleण्या. URL: <https://dif.org.ua/article/>.
11. Strategii tselykh kategoriy DPS Ukrainy do 2022 goda. Nakaz DPS Ukrainy ot 10.12.2019 № 205 iz zmínami. URL: <https://tax.gov.ua>.

12. Toftul M. G. Suchasniy slovník z yetiki: *Slovník*. – Zhitomir: Vid-vo ZHDU ím. Í. Franka, 2014. – 416 s.

13. Yatsik T. P. Printsipy vzamodíí organív Derzhavnoí podatkovoy sluzhbi Ukraíni ízobami masovoí ínformatsíí / T. P. Yatsik // *Naukoviy vísnik Natsíonal'nogo uníversitetu derzhavnoí podatkovoy sluzhbi Ukrainy (yekonomika, pravo)*. – 2012. – № 4. – S. 198-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2012_4_30.

14. Opinia publiczna a polityka – opracowanie. URL: <http://wypracowania24.pl/wos/2119/opinia-publiczna-a-polityka?strona=2>.

15. Opinia publiczna. URL: http://www.cenzuraobywatelska.pl/Opinia_publiczna.html.

Лекарь Сергій Іванович (ORCID ID 0000-0003-1578-068X) – доктор юридичних наук, професор кафедри податкової політики Університету Державної податкової служби України (м. Ірпінь).

Прокопенко Ірина Адольфівна (ORCID ID 0000-0003-1606-6816) – кандидат економічних наук, доцент кафедри податкової політики Університету Державної податкової служби України (м. Ірпінь).